

Læs og forstå

GNAVERE

Navn:
Klasse:

Gnavere

Svære ord i teksten: fortænder, emalje, landskaber og arter. Slå ordene op på computeren og få styr på betydningen inden du løser teksten.

.....

En gnaver er et dyr med noget helt særligt: to store fortænder i overmund og to i undermund. De er skarpe som mejslers – og de stopper aldrig med at vokse! Derfor er gnavere nødt til at gnave hver dag for at slide tænderne ned. Hvis de ikke gjorde det, ville tænderne blive alt for lange.

Gnavere kan gnave i frø, nødder, bark, planter – og nogle gange også i ting, vi mennesker helst vil beholde i fred. Deres tænder er dækket af hård emalje foran, så de hele tiden holder sig skarpe.

Selvom gnavere ofte er små, har de store historier. Nogle har ændret hele landskaber, andre har rejst med mennesker verden rundt, og nogle lever hemmelige liv under jorden. Det er ret imponerende for dyr, der i nogle tilfælde ikke er større end din hånd.

Der findes faktisk over **2.000** forskellige arter af gnavere i verden. Det gør dem til den største gruppe af pattedyr på jorden!

Nogle gnavere er små som hamstere og mus. Andre er store som bævere – og den allerstørste af dem alle er kapivaren, som kan veje lige så meget som en stor hund.

I dette hæfte skal du møde både kæledyr og vilde gnavere. Små og store. Hurtige og rolige. Fælles for dem alle er de stærke tænder – og deres lyst til at gnave løs på verden.

Gnavere alle steder

Gnavere lever næsten i alt terræn. Fra varme regnskove til kolde bjerge – og endda midt i store byer.

I skoven

I skove lever for eksempel egern og mus. De klatrer i træer, samler nødder og gemmer mad til senere. Skoven giver både skjulesteder og masser af føde. Her kan gnavere bygge reder i træstubbe, under rødder eller højt oppe i grenene.

Ved vandet

Nogle gnavere elsker vand. Bæveren bygger dæmninger i åer og laver små søer, hvor den kan bo trygt. Den kan svømme og dykke og har svømmehud mellem tærne. Også kapivaren fra Sydamerika lever tæt på floder og søer og hopper i vandet, hvis den bliver bange.

I ørkenen

Det lyder måske utroligt, men der findes også gnavere i ørkener. Nogle ørkenmus og jordegern graver dybe gange i sandet for at undgå den brændende sol. De er ofte aktive om natten, hvor temperaturen er lavere.

Under jorden

Mange gnavere lever det meste af deres liv under jorden. Hamstere og præriehunde graver lange tunnelsystemer med sovekamre og forrådsrum. Under jorden er der beskyttelse mod både kulde og rovdyr.

Tæt på mennesker

Rotter og husmus har tilpasset sig livet i byer. De lever i kloakker, kældre og på lofter. De er dygtige til at finde mad og kan klemme sig gennem meget små huller.

Husker du?

1 Hvor mange tænder har gnavere?

2 Hvor mange arter er der af gnavere?

3 Hvilke gnavere bor i skoven?

4 Hvilke gnavere bor tæt på mennesker?

Hamsteren

Nataktiv minigraver

Svære ord i teksten: tunnelsystemer, sovekamre og madlagre. Slå ordene op på computeren og få styr på betydningen, inden du løser teksten.

.....

Hamsteren er et af de mest populære kæledyr i Danmark. Den er lille, blød og har runde øjne, der får den til at se nysgerrig ud. Men selvom den bor i bur hos mange børn, stammer hamsteren faktisk fra tørre områder i Mellemøsten, især fra Syrien og omegn.

Hamstere er nataktive. Det betyder, at de sover det meste af dagen og først bliver rigtig livlige om aftenen. I naturen lever de alene og graver lange tunnelsystemer under jorden. Der laver de sovekamre, forrådsrum og små gange, så de kan gemme sig for rovdyr.

En af hamsterens mest kendte hemmeligheder er dens kindposer. Den kan fylde kinderne med frø og korn, så de næsten buler helt ud! På den måde kan den samle mad og tage det med hjem til sit underjordiske lager.

I et bur kan man ofte se hamsteren løbe i hjul. Det gør den, fordi den i naturen bevæger sig rigtig meget hver nat for at finde føde. Løbehjulet hjælper den med at bruge sin energi.

Selvom hamsteren er lille, lever den et liv fuld af gravearbejde, natteeventyr og hemmelige labyrintgange – en ægte minigraver.

Vilde gnavere

Der findes gnavere på næsten alle kontinenter. Kun på Sydpolen findes de ikke. Her er seks arter, som du måske ikke kender fra hver sin del af verden.

Afrika – Springharen

Springharen ligner en blanding mellem en kanin og en lille kænguru, men den er faktisk en gnaver. Den lever på de åbne sletter i det sydlige Afrika og hopper afsted på lange bagben. Den er mest aktiv om natten og kan springe flere meter i et hop for at undgå rovdyr.

Europa – Syvsoveren

Syvsoveren er en lille familie af grå gnavere med stor, busket hale. I Danmark har vi hasselmusen, som er en syvsover. Den lever i skove og kan faktisk sove i op til syv måneder om året! Den går i dvale om vinteren og vågner først igen om foråret.

Asien – Bambusrotten

Bambusrotten lever i Sydøstasien og graver gange under jorden. Den spiser rødder og især bambus. Den har kraftige fortænder og et rundt, næsten buttet udseende.

Nordamerika – hulepindsvin

Det nordamerikanske hulepindsvin er en stor gnaver med lange, skarpe pigge. På engelsk hedder det porcupine. Det må ikke forveksles med det danske pindsvin. Et pindsvin har korte pigge og spiser insekter – men hulepindsvinet er en ægte gnaver med kraftige fortænder.

Sydamerika – Chinchillaen

Chinchillaen lever i Andesbjergene. Den har noget af den tætteste pels i hele dyreriget – så tæt, at rovdyr næsten ikke kan få fat i huden. Den hopper adræt rundt mellem klipperne.

Australien – Kængururotten

I Australien findes små hoppende gnavere, som bevæger sig på bagbenene. De lever i tørre områder og kan klare sig længe uden vand, fordi de får væske fra deres føde.

Husker du?

Farv sætningen med det rigtige svar.

1

Hamsteren stammer fra Mellemøsten.

Hamsteren stammer fra Vendsyssel.

2

Hamsteren er kendt for sin meget lange hale.

Hamsteren er kendt for sine kindposer.

3

Hamsteren lever i høje træer og springer fra gren til gren.

Hamsteren bygger lange gange under jorden.

4

Syvsovere er en gruppe af gnavere, der kan sove i 7 måneder.

Syvsovere er en gruppe af hamstre, der ikke gider at grave om natten.

5

Bambusrotter lever i Australien.

Bambusrotter lever i Asien.

6

Hulepindsvin er det samme som danske pindsvin, men de lever i huler.

Hulepindsvin er gnavere. Det er danske pindsvin ikke.

Marsvin

flokken af små fløjtere

Svære ord i teksten: bjerområder, advarer, brummende og fællesskab. Slå ordene op på computeren og få styr på betydningen inden du læser teksten.

.....

Marsvinet er et hyggeligt og roligt kæledyr, som mange børn holder af. Det har blød pels, korte ben og store, mørke øjne. Men marsvinet kommer faktisk slet ikke fra Danmark. Oprindeligt stammer det fra Sydamerika, hvor det levede i bjergområder i lande som Peru og Bolivia.

Marsvin er flokdyr. I naturen lever de sammen i små grupper, hvor de holder øje med hinanden og advarer, hvis der er fare. Derfor må tamme marsvin heller ikke bo alene. De har brug for en ven at snakke med, hvile ved siden af og føle sig trygge sammen med.

Og ja – de snakker! Marsvin er kendt for deres små fløjtelyde og pib. De kan "hyle", når de bliver glade, og de kan småsnakke med hinanden i rolige, brummende lyde. Hver lyd betyder noget.

Marsvinets tænder vokser hele livet, ligesom hos andre gnavere. Derfor skal de hele tiden tygge i hø og græs for at holde tænderne slidte og sunde. De bruger mange timer hver dag på at spise – faktisk næsten hele tiden!

Marsvinet er større end hamsteren og meget fredeligt og under den bløde pels gemmer der sig en ægte fløjtesanger med stort behov for fællesskab.

Husker du?

Skriv fire ting, du har læst om marsvinet.

1

2

3

4

Kendte gnavere

Gnavere findes ikke kun i naturen. De dukker også op i film, bøger, spil og tegneserier. Nogle er helte. Nogle er sjove. Og nogle skaber kæmpe kaos!

Mickey Mouse – den mest berømte mus

Mickey Mouse er måske verdens mest kendte mus. Han blev skabt af Walt Disney i 1928. Mickey er modig, nysgerrig og fuld af energi – og har gjort mus til noget helt andet end bare små dyr på loftet.

Remy fra Ratatouille – rotten der ville være kok

I filmen Ratatouille møder vi rotten Remy, som drømmer om at lave fin mad i Paris. Filmen viser, at selv en rotte kan have store drømme.

Pikachu – den elektriske gnaver

Pikachu fra Pokemon ligner en lille gul gnaver. Den kan sende elektriske stød og er en af verdens mest kendte figurer fra japansk manga og spil.

Scrat – egernet med den store nød

Scrat fra Ice Age bruger næsten hele sit liv på at jage den samme nød. Hans vilde jagt skaber jordskælv, istider og masser af grin.

Alvin – det syngende jordegern

Alvin er forsanger i gruppen Alvin and the Chipmunks. Sammen med sine brødre synger han og laver masser af ballade.

Nibbles – den hurtigtalende bæver

Nibbles er en konspirationsteoretisk bæver, der lever på kanten af samfundet i Zootropolis 2. Nibbles hjælper Judy og Nick med at løse et stort mysterium.

Bøveren

Naturens ingeniør

Svære ord i teksten: Dæmninger, redesteder, genudsat og ingeniør.
Slå ordene op på computeren og få styr på betydningen inden du læser teksten.

.....

Bøveren er Europas største gnaver og kan blive over en meter lang, når man tæller den flade hale med. Den kan veje lige så meget som en stor hund, men det er især dens tænder, der gør den helt særlig. Bøverens fortænder er orange og vokser hele livet, så den er nødt til at gnave hele tiden for at holde dem i den rigtige længde. Med sine stærke tænder kan bøveren gnave sig igennem tykke træstammer og endda fælde mindre træer.

Bøveren lever ved floder, søer og vandløb. Her bruger den grene, mudder og træstammer til at bygge dæmninger. Dæmningerne bremser vandet, så der opstår små søer, hvor bøveren kan føle sig tryk. Inde i dæmningerne bygger den sin hytte, og indgangen ligger under overfladen, så fjender har svært ved at komme ind.

Når bøveren bygger, forandrer den naturen omkring sig. De nye vådområder bliver levesteder for mange andre dyr. Fisk får rolige steder at gyde, frøer kan lægge æg i det stille vand, og fugle finder mad og trygge redesteder. Derfor kaldes bøveren nogle gange for en naturens ingeniør, fordi den skaber nye hjem for mange andre arter.

For mange hundrede år siden levede bævere naturligt i Danmark, men de forsvandt, fordi mennesker jagede dem. I 1999 blev bøveren genudsat, og i dag lever den igen flere steder i landet. Man ser den sjældent, men man kan ofte finde spor efter den langs vandløb, hvor træer bærer tydelige mærker fra dens stærke tænder.

Præriehunde

Koloniens mestre

Svære ord i teksten: græsstepper, murmeldyr, kolonier og flugtveje.

Slå ordene op på computeren og få styr på betydningen inden du læser teksten.

.....

Præriehunde er små gnavere, der lever på de store græsstepper i Nordamerika. De ligner en blanding af et egern og et lille murmeldyr og har kort hale, runde ører og kraftige fortænder. Den bliver cirka **30-40** cm lang (uden hale) og vejer ofte mellem **1 og 2** kilo. Det svarer nogenlunde til størrelsen på en lille kanin. Selvom de kaldes "hunde", er de slet ikke hunde – navnet kommer fra den gøende lyd, de kan lave.

Præriehunde er meget sociale dyr. De lever i store kolonier, som kan bestå af tusindvis af dyr. Under jorden graver de enorme tunnelsystemer med mange indgange, sovekamre og flugtveje. Nogle kolonier kan strække sig over flere kilometer. Når en præriehund holder vagt og opdager fare, rejser den sig op på bagbenene og giver et højt advarselsråb. På den måde kan hele kolonien nå at gemme sig i sikkerhed.

De spiser mest græs, rødder og frø og bruger mange timer på at lede efter føde. Deres gange under jorden er ikke kun til gavn for dem selv. Andre dyr kan overtage de tomme huler, og gangene kan hjælpe med at lufte jorden og gøre den bedre for planter at vokse i.

Præriehunde har også været populære i naturprogrammer og i zoologiske haver, fordi deres liv under jorden og deres tætte fællesskab er spændende at følge. Selvom de ser små og nuttede ud, er de vigtige for livet på prærien og er med til at forme landskabet omkring sig.

Husker du?

Sæt kryds i boksen med det rigtige svar.

1 Hvor er bæveren, den store gnaver?

- ☐ I Sydamerika.
- ☐ I Europa.
- ☐ I Asien og Mellemøsten.

2 Hvad er bæveren kendt for?

- ☐ Sin evne til at klatre i træer.
- ☐ Sine stærke hænder.
- ☐ Sine stærke tænder, der kan fælde træer.

3 Hvilken lyd er præriehunde opkaldt efter?

- ☐ De tuder som ugler om natten.
- ☐ De gør som hunde.
- ☐ De piber som mus.

4 Hvordan bor præriehunde?

- ☐ Præriehunde bor ved vandet og bygger dæmninger.
- ☐ Præriehunde bor i skove og klatrer i træer.
- ☐ Præriehunde bor i kolonier under jorden på store sletter.

Lemminger

Nordens superynglere

Svære ord i teksten: fjelde, tundraen, føde og økosystemet. Slå ordene op på computeren og få styr på betydningen inden du læser teksten.

.....

Lemminger er små gnavere, der lever i de kolde egne i Nordens fjelde og på tundraen. De ligner små, runde mus med korte ben, lille hale og tyk pels, som holder dem varme i det barske klima.

Lemminger lever af græs, mos og andre lave planter. Om sommeren er der masser af føde, og så kan der blive født rigtig mange unger. Nogle år vokser bestanden så meget, at der næsten vrirler med lemminger i landskabet. Når der bliver for mange, vandrer de ud for at finde nye områder med mad og plads. Det er her, myten om, at lemminger kaster sig i havet, stammer fra. I virkeligheden forsøger de bare at krydse floder og søer, og nogle drukner undervejs – men de springer ikke frivilligt ud fra klipper.

Selv om landskabet sommetider vrirler med lemminger, lever de ikke i store flokke som for eksempel marsvin. De holder mest til alene eller i små familiegrupper, hvor en mor passer sine unger i en rede under jorden eller under sneen. Om vinteren graver de gange under snelaget, hvor de kan bevæge sig rundt og finde planter at spise. Sneen virker som en varm dyne og beskytter dem mod den værste kulde.

Lemminger er en vigtig fødekilde for rovdyr som ræve, ugler og rovfugle. Når der er mange lemminger, får rovdyrene flere unger. Når der er få, falder antallet af rovdyr igen. På den måde er lemminger med til at styre balancen i naturen. Selvom de er små, har de altså stor betydning for økosystemet i de kolde egne.

Husker du?

1

Hvor lever lemminger?

2

Hvordan lever lemminger?

3

Hvordan klarer lemminger kulden om vinteren?

4

Hvordan er lemminger vigtige for økosystemet?

Kapivaren

Verdens største gnaver

Svære ord i teksten: svømmehud, stikkende, grasse og vandplanter. Slår ordene op på computeren og få styr på betydningen inden du løser teksten.

.....

Kapivaren er verdens største gnaver. Den kan blive over en meter lang og veje lige så meget som et voksent menneske. Alligevel ser den rolig og næsten lidt doven ud. Kapivaren lever i Sydamerika tæt ved floder, søer og sumpe, for den elsker vand. Den har svømmehud mellem tærne og kan både svømme og dykke rigtig godt. Hvis der er fare på færde, kan den gemme sig i vandet med kun næsen stikkende op.

Kapivarer lever i flokke, som kan bestå af både unger og voksne dyr. De holder øje med hinanden og advarer med små lyde, hvis der kommer rovdyr. De spiser mest græs og vandplanter og bruger mange timer hver dag på at grasse. Ligesom andre gnavere har de store fortænder, der vokser hele livet.

I de senere år er kapivaren blevet meget populær blandt børn og unge over hele verden. Mange synes, den ser sød og fredelig ud, og på sociale medier deles billeder af kapivarer, der sidder helt stille sammen med andre dyr. I nogle lande i Asien, blandt andet i Japan, findes der kapivar-cafeer, hvor man kan komme tæt på dyrene. Det har gjort dyret endnu mere kendt.

Selvom kapivaren ser hyggelig ud, er det stadig et vildt dyr, som har det bedst i naturen tæt ved vand og sammen med sin flok.

Husker du?

Farv de rigtige svar brune. Farv de forkerte røde.

Kapivaren er verdens største gnaver.

Kapivaren er ikke god til at svømme.

Kapivaren lever alene.

Kapivaren lever i Sydamerika.

Kapivarens tænder vokser hele livet.

Kapivaren har det bedst i byen.

Kapivaren gemmer sig i vand, når der er fare.

Kapivaren spiser mest græs og vandplanter.

Farv løs

Farv kapivaren som du har lyst.

Mange flere gnavere

Men vent! Der er da masser af gnavere, vi ikke fik nævnt. Herunder kan du læse om nogle af de kendte, som vi glemte.

Mus – den lille tilpasningsekspert

Mus findes næsten over hele verden. De er eksperter i at tilpasse sig og kan leve både i skove, marker og byer. En mus kan klemme sig gennem et hul, der kun er omkring en centimeter bredt. Den bruger sine lange knurhår til at mærke sig frem i mørket. Mus er også lynhurtige og kan skifte retning på et splitsekund, hvis der er fare.

Rotter – kloge og samarbejdende

Rotter er kendt for deres intelligens. De kan lære at løse opgaver og finde vej gennem komplicerede gange. De lever ofte i grupper og hjælper hinanden med at passe unger og holde vagt. Rotter er også rigtige verdensrejsende. Da mennesker begyndte at sejle og handle med varer mellem lande, fulgte rotterne med. I dag findes rotter næsten over hele verden, fordi de har været dygtige til at leve tæt på mennesker og udnytte de muligheder, vi skaber.

Egern – luftens akrobater

Egern lever højt oppe i træerne og kan springe flere meter fra gren til gren. Deres lange hale hjælper dem med at holde balancen, næsten som en lineangers stang. Når de hopper, bruger de halen som styreror i luften. Egern kan også dreje bagfødderne, så de kan løbe ned ad en træstamme med hovedet først.

Jordegern – hurtige samlere

Jordegern lever tættere på jorden end deres trælevende slægtninge. De graver gange og gemmer mad i små lagre under jorden. Mange jordegern kan fylde kindposerne med frø og nødder og transportere maden hjem i sikkerhed. Nogle arter går i dvale om vinteren og sænker deres kropstemperatur for at spare energi.

Kaninen – men den er jo ikke en gnaver!

Kaniner ligner gnavere og har også store fortænder, der vokser hele livet. Men de hører faktisk til en anden dyregruppe, der kaldes lagomorfer. Forskellen er blandt andet, at kaniner har et ekstra sæt små fortænder bag de store forreste tænder. Derfor er kaninen ikke en ægte gnaver, selvom den på mange måder minder om dem.

Tip en 13'er

På hver række skal du strege det rigtige svar ud med en grøn farve. Der er svar på alle spørgsmål i hæftet.

Gnavere har 32 tænder. 16 for oven og for neden.	Der er 200 arter af gnavere.	Gnavere har 2 tænder for oven og 2 for neden.
Bøvere lever på sletter og i huler.	Bøvere lever ved vand og bygger dæmninger.	Bøvere lever på tundraen i store flokke.
Hamsteren er nataktiv og graver huler.	Syvsover kan sove i 7 dage.	Hamsteren vejer ca. 10 kg.
Syvsoveren er en slags pindsvin.	Kængururotten kan klare sig længe uden vand.	Egern er ikke gnavere.
Hulepindsvin lever i Europa.	Springharen lever i Asien.	Chinchillaen har den tætteste pels i dyreriget.
Marsvin hyler højt af glæde.	Marsvin bøvser højt af glæde.	Marsvin er vildt aktive gravere.
Olaf er en bøver.	Judi er en gnaver.	Scrat er en gnaver.
Bøveren bor inde i sin dæmning.	Bøveren kan bygge træhuse.	Bøveren vejer ca. 5 gram.
Egern kan gå som en hund.	Præiehunde kan gå som en hund.	Præiehunde er hunde, der lever på sletter.
Lemminger vandrer ofte med vilje ud over klipper.	Lemminger er flokdyr.	Lemminger vandrer ud efter nye områder.
Kapivaren elsker kaffe og går derfor på cafe.	Kapivaren holder til ved floder og søer.	Kapivaren er verdens mindste gnaver.
Mus er meget sjældne gnavere.	Egern planter ofte træer med deres hænder.	Rotter er kendt for sin intelligens.
Egern bruger halen som styreror.	Kaniner er langørede gnavere.	Jordegern lever i træerne ligesom egern.

